

RECENZIE

PODOLAN, Peter. *VELKÁ MORAVA V HISTORICKEJ SPISBE GENERÁCIE VŠESLÁVIE*. Bratislava: Katedra všeobecných dejín filozofickej fakulty Univerzity Komenského, 2018, 151 s. ISBN 978-80-8127-221-9.
DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2021.69.2.8>

„*Glorifikace epoch, událostí i osobností vede zpravidla k nudnému schématu*“
Petr Kopal

Politický či mocenský útvar stredodunajských Slovanov z 9. storočia, ktorému vládli kniežatá z mojmírovského rodu je v historiografii aj vo verejnom diskurze traktovaný ako tzv. Veľká Morava. Svojím spôsobom veľkolepý, no značne anachronický názov kniežatstva moravských Slovanov (Sclavi Margenses/Marahenses) je ako pevne etablovaný terminus technicus bežnou súčasťou stredoeurópskej odbornej literatúry. Pritom názov „Veľká Morava“ má zároveň vyjadrovať predpokladaný dualistický charakter tohto „raného štátu“, či dokonca ríše (skladajúceho sa nielen z Moravského kniežatstva, ale aj z „Nitrianska“). Kým medievistický výskum samotnej (Veľkej) Moravy z 9. storočia v súčasnosti závisí najmä na úzkom prepojení archeologického bádania s historiografickými interpretáciami (príp. ich testovaním), tak v posledných desaťročiach čoraz intenzívnejšia pozornosť spoločenskovedného bádania smeruje aj k neskôr vznikajúcej veľkomoravskej (ako aj cyrilo-methodskej) tradícii. Kreatívnym aktualizovaním a symbolickým reprezentovaním reálií aj známych aktérov mojmírovskej Moravy sa azda najvýraznejšie prejavovalo prostredie národných hnutí a ideológií 18. – 20. storočia; hoci účelové sprítomňovanie a inštrumentalizácia veľkomoravskej tradície sa v spoločenskom (i odbornom) diskurze objavuje aj v súčasnosti. No predovšetkým historizmus 19. storočia, priamo manifestovaný v literárnych či vedeckých textoch jednotlivých viac či menej významných osobností, skupín alebo hnutí, patrí do výskumnej oblasti, ktorej (nielen) slovenská historiografia už venovala bližšiu pozornosť (napr. J. Tibenský, D. Škvarna, F. Hadler). Veľkomoravskou tradíciou, resp. neskorším obrazom ranostredovekého moravského kniežatstva sa rozhodol zaoberať aj Peter Podolan pôsobiaci na Katedre slovenských dejín Univerzity Komenského v Bratislave. Autor sa dlhodobejšie zameriava na problematiku historického myslenia prvej polovice 19. storočia, obzvlášť na tvorbu Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika. Okrem autorstva viacerých štúdií a učebných pomôcok k obdobiu slovenského romantizmu zároveň nedávno prispel do kolektívnej monografie o „legende“ a neskoršom obraze moravského kniežaťa Svätopluka. Vzhľadom na obsah recenzovanej práce stojí za pozornosť, že publikácia autorského kolektívu pod vedením M. Homzu, ktorá aj podľa proklamovaného autorského zámeru predstavuje akýsi pendant k diskusii o opodstatnenosti sochy Svätopluka na Bratislavskom hrade, implicitne artikuluje potrebu udržiavania slovenskej národnej symboliky prostredníctvom (nielen) sochy „kráľa Svätopluka“.¹ Podolanov príspevok v danej kolektívnej mo-

1 HOMZA, Martin a kol. *Svätopluk v európskom písomníctve: Štúdie z dejín svätoplukovskej legendy*. Bratislava: Post Scriptum, 2013, 752 s. ISBN 978-80-89567-22-5. V poňatí M.

nografii viac-menej predznamenáva spôsob špecifického chápania „tradície“ a „obrazu Veľkej Moravy“, ktorý ponúka v svojej najnovšej knihe.

Publikácia *Veľká Morava v historickej spisbe generácie Všeslávie* sa pokúša analyzovať literárne a učenecké používanie (využívanie) „historickej matérie“ 9. storočia v diskurzoch prvej polovice 19. storočia, čím chce demonštrovať význam Veľkej Moravy ako symbolu slávnej slovenskej minulosti, ktorý mal upevňovať národné a historické povedomie. Autor tak robí na príklade historizujúcich aj historiografických diel troch výrazných literátov – Jána Kollára, Pavla Jozefa Šafárika a Jána Hollého. Útla knižka z rady *Acta historica Posoniensia* však v textovej časti pozostáva iba zo 78 strán, pričom gros predkladaného výskumu (analýza vybraných textov Kollára, Šafárika a Hollého na s. 41–76) autor podchvíľou publikoval časopisecky, a to v takmer identickom znení i rozsahu; v niektorých prípadoch došlo iba k obmene vetnej skladby.² Ani jeden z duplicitných textov neobsahuje zmienku o pôvodnom vydaní, pričom recenzovaný text, vyjmúc teoretický úvod do problematiky a záverečné zhrnutie, zodpovedá skôr formátu rozsiahlejšieho článku.

Ťažisko publikácie je postavené na sledovaní niektorých historizujúcich črt vybraných diel troch autorov z „generácie Všeslávie“, ktorých odborné a literárne diela určitým spôsobom autorsky uchopovali a čitateľom komunikovali veľkomoravskú tematiku alebo jej „historickú matériu“ (tento viacznačný pojem používal v obdobnej súvislosti najmä M. Kučera). Vlastnej textovej analýze predchádzajú dve kapitoly (*K problematike generácie Všeslávie a jej dejepisných snáh*, *K základom tradície*), ktoré majú zrejme slúžiť ako teoreticko-metodologický vhľad do používaného pojmoslovía a konceptuálneho rámcovania výskumných okruhov. Úvodnú stať tvoria vzhľadom na tému prepojenia historizmu a národnej ideológie obligátne odkazy na niektoré vplyvné práce zahraničných i domácich teoretikov aj historikov nacionalizmu (M. Hroch, E. Gellner, A. D. Smith, A. Findor, L. Vörös a i.), no vzhľadom na autorove vymedzenie problému aj predložené interpretácie treba vyjadriť určité pochybnosti nad dôslednosťou pri práci s citovanými teóriami a autorovou schopnosťou reflektovať „sociologizujúce“ trendy pri vlastnej analýze (nepochybne) nacionalizujúcich prameňov. Prejavuje sa to napríklad pri povrchnom zohľadňovaní autorského zámeru (intencionality) a sociokultúrneho kontextu, v ktorom vznikali autorom vybrané diela Kollára, Šafárika a Hollého. Početné odkazy na „klasikov“ a autoritatívne práce z oblasti teórie nacionalizmu sa tak v recenzovanom texte javia byť skôr iba akýmsi demonštratívnym prihlásením sa ku vplyvnej výskumnej tradícii tzv. instrumentalistického prístupu k historickým národným hnutiam, než reálnym osvojením si a aplikovaním Smithových, Gellnerových či Hrochových

Homzu inštrumentalizovanie moravského vládcu z 9. stor. na účely vytvárania (čo najstarších) slovenských dejín predstavuje adekvátne „materializovanie historickej pamäti“. (Tamže, s. 160 – 161). Ku kritike značne problematických interpretácií, ktoré v tejto knihe postuloval predovšetkým práve M. Homza porov. recenziu: LYSÝ, Miroslav. Martin Homza et al., *Svätopluk v európskom písomníctve. Štúdie z dejín svätoplukovskej legendy* (recenzia). In *Studia mediaevalia Bohemica*, 2013, roč. 5, č. 2, s. 268 – 270. ISSN 1804-0977. Lysý tu správne zhodnocuje, že autor svätoplukovskú tradíciu skôr svojvoľne rozvíja než analyzuje.

2 Porov. PODOLAN, Peter. *Veľká Morava a veľkomoravská tradícia u generácie Kollára a Šafárika*. In *Český časopis historický*, 2019, roč. 117, č. 1, s. 59 – 93. ISSN 0862-6111.

záverov na skúmanú tému. Bádateľia, na ktorých sa Podolan odvoláva totiž pracovali so značne komplexnejším chápaním konštituovania a šírenia (etno)nacionálnej symboliky a topiky, pričom zároveň metodologicky problematizovali údajný kontinuálny rozmer národných hnutí i moderných národných spoločností so stredovekými a neskorooantickými etnickými celkami. Naopak Podolan Veľkú Moravu vo svojom texte uchopuje ako historicky reálny predstupeň či predchodcu štátnosti moderného slovenského národa, alebo prinajmenšom čitateľovi svoje teoretické východiská dostatočne nezrejmí. Podľa jeho slov už v 9. storočí „šlo o konkurencieschopný štátny útvar“. (s. 79) Kniežatstvo Moravanov s nie práve jednoznačne preukázateľným vzťahom k (celému) územiu dnešného Slovenska autor zrejme konsenzuálne s buditeľmi z čias národného obrodzenia považuje za faktickú a organickú súčasť dejín esencionalizovaného slovenského národa. Slovania (a teda aj Slováci) preto už v 9. storočí zjavne mali žiť v nezávislom štáte. Autor asi nepripúšťa, že v prípade „štátnosti“ ranostredovekého kniežatstva a jeho vzťahu (kontinuite?) k slovenskému národnému hnutiu z 19. storočia a modernému slovenskému národu môžeme hovoriť skôr o historiografickej a kultúrnej konštrukcii, „vynájdenej“ tradícii alebo o svojho druhu národnom mýte, aké sa dajú nielen v Európe identifikovať desiatky (porov. J. Maříková-Kubková – P. Tomanová – K. Válová: *Struggle for Identity in the Czech and Slovak Republics: The Myths of Magna Moravia and the Přemyslid State*. In *Archaeological Review from Cambridge*, 2015, roč. 30, č. 2, s. 28 – 42; Mannová, E.: *Minulosť ako supermarket? Spôsoby reprezentácie a aktualizácie dejín Slovenska*. Bratislava 2019, s. 27 – 52). Pri čítaní sa nedá ubrániť dojmu, že autor aj napriek deklarovaným floskulám o „národnej ideológii“ nerozlišuje medzi, na jednej strane skonštruovaným národným historickým príbehom, príp. „*zaluďňovaním národného príbehu*“ (P. Macho, A. Findor) a na strane druhej samotnou minulosťou (9. storočie). Tomu zrejme zodpovedá aj Podolanove vymedzenia sa voči „*chybnému poňatiu, ktoré sa objavuje v súčasnosti vo viacerých prácach, hovorí namiesto o historiografickom spracovaní o tvorbe mýtov*“. (s. 22) Autor aj následne v texte odmieta, že by moderné bádanie pri posudzovaní (staršej) historiografie malo hovoriť o vytváraní mýtov, čím sa údajne upiera „*národným hnutiam existencia vedeckého prístupu*“. (s. 22) Podľa autora teda historická veda zrejme mýty nevytvorila a nevytvára, čo je pomerne kategorické a asi aj celkom naivné stanovisko. V poznámke sa Podolan akoby opatrne vydával do polemiky so „*zjednodušeným podaním*“, ktorého zástancovia vidia v tvorbe (historiografických) mýtov jeden z hlavných prejavov vytvárania a upevňovania národných identít. Tu iba skratkovito podáva svojský protiargument, keď odmieta pripisovať Palackého historickej koncepcii charakter mýtotvorby, keďže Palackého poňatie národných dejín môže byť podľa neho stotožňované s mýtom akurát vo vykreslení „*dejinných počiatkov*“. Podľa Podolana nie je vhodné spájať Palackého ani Kollára, Šafárika či Hollého s literárnym vytváraním historických mýtov, keďže – nota bene – títo autori robili heuristiku a reálne pracovali s prameňmi („*V Palackého prípade je súčasne známa objektívna heuristika a práca s prameňmi*“, s. 22, pozn. 69).

Podobne rozpačito pôsobí aj ďalší výrazný rys recenzovanej publikácie, ktorým je nejednoznačné a iba veľmi hmlisté (ne)rozlišovanie autora medzi, na jednej strane parafrázovaním či reprodukovaním téz analyzovaných autorov a ich diel, a na strane druhej vlastným autorským komentárom tvorcu historiografickej analýzy. Napríklad na

s. 77 tvrdí, že pokračovanie cyrilo-metodskej tradície „v českom prostredí a hlavne krst sv. Štefana z rúk sv. Vojtecha v Uhorsku potom pripomínal supremáciu Slovanov nad Maďarmi v tejto línii“. Uvádzaný údajný krst sv. Štefana z rúk sv. Vojtecha je však nepravdepodobnou domnienkou, ktorú medievistika skôr odmieta. Takúto verziu pokrstenia prvého arpádovského kráľa spomína iba jedna uhorská legenda (*Legenda maior sancti Stephani regis*), pričom spoľahlivejšie vojtešské hagiografie sa o tejto skutočnosti nezmieňujú (*Legenda Bruna z Querfurtu* akurát uvádza Vojtechovu krátkodobú návštevu Panónie). Ak teda Podolan reprodukoval dobové predstavy o christianizácii Maďarov, mal tak urobiť v tomto aj v iných prípadoch zreteľnejšie, a naopak, ak ide o autorov odborný názor, mal ho buď podložiť a prijať ako predpoklad alebo, ešte lepšie, zdôrazniť, že ide o dobovú špekuláciu. Na mnohých miestach tak asi nebude čitateľovi zrejmé, či dané riadky predstavujú prerozprávanie Kollárových, Šafárikových alebo Hollého myšlienkových schém, alebo ich treba naopak čítať ako názory či interpretácie samotného bádateľa. Zároveň sa zdá, že Podolan vo viacerých ohľadoch „prisvedčuje“ výkladu a optike romantizujúcich prameňov. Napríklad jedno zo záverečných zhodnotení znie: „*Objasňovanie minulosti národa bolo obzvlášť dôležité, lebo vytváralo oporné body pre jeho ďalšiu emancipáciu, rozvoj povedomia, zreteľné odlišenie od príslušníkov iných národov a obranné tézy proti verbálnym útokom neprajníkov.*“ (s. 78) Ak v tomto prípade ide o akýsi popis myšlienkových východísk skúmaných obrodeneckých autorov, dalo by sa takéto tvrdenie bádateľa (aj napriek bežnému zvecňovaniu kategórie „národ“) pochopiť. No ak má ísť zároveň aj o bádateľove vysvetlenie historického kontextu a bližšej motivácie literárno-vedeckej činnosti skúmaných aktérov – chápanej u neho ako „*objasňovanie minulosti národa*“ – potom sa iba ťažko dá ubrániť dojmu, že Podolan sa až príliš nekriticky stotožnil s objektom svojho výskumu.

Autor tiež premárnil príležitosť položiť zvýšený dôraz na sféru recipientov skúmaných textov, čo by mu mohlo dopomôcť k prípadnému ozrejmeniu konkrétnejšieho pôsobenia daných historizujúcich prác z čias prvej polovice 19. storočia medzi samotnými čitateľmi. Pritom nielen tými, ktorí dané diela mohli a aj vnímali pozitívne ako „prácu pre národ“, ale aj medzi prípadnými oponentmi takto chápaného veľkomoravského historizmu. Zároveň by bolo vhodnejšie, keby publikácia obsahovala pregnantnejšie sformulovanie autorovho ponímania pojmu „tradícia“. Hoci bez jasnejšieho zadefinovania prítomného v texte, no aj tak možno autorove chápanie „tradície“ považovať za o niečo povrchnejšie, ba priam naivné, oproti koncepcii, ktorá sa výraznejšie etablovala v odbornom diskurze od programovej práce E. Hobsbawma a T. Rangera *The Invention of Tradition* z r. 1983. Podľa takéhoto poňatia (ale napr. aj podľa dôslednejšieho spracovania cyrilo-metodskej tradície na Slovensku 19. a 20. storočia od D. Škvarnu a A. Hudeka z r. 2013) je tradícia fenoménom, ktorý bolo potrebné v rôznych obdobiach – opakovane – pomocou aktualizácie a inštrumentalizácie určitých historických dát „domýšľať“ alebo „konštruovať“. Pritom je očividné, že obsah tradície mohol aj nemusel zodpovedať zneniu (niektorých) historických prameňov. Podľa Podolanovho ponímania sa však zdá, že pre Kollára či Šafárika bolo možné už existujúcu veľkomoravskú tradíciu iba jednoducho objavovať v dostupných prameňoch a šíriť prostredníctvom konkrétnych prác ako „faktografiu“ medzi ľud alebo vzdelancov, a to bez nutnosti tvorivej aktualizácie i manipulácie dát. Nakoľko je takýto nekritický prístup k chápaniu tradície a historiografickej produkcie 19. storočia opodstatnený odpovedá moderné bádanie skôr zamietajú

vo a so skepsou. Napríklad vzhľadom na obdobie raného stredoveku možno spomenúť vyčerpávajúcu analýzu staršej historiografie (18. – 20. storočie) k tematike tzv. sťahovania národov (Wood, I.: *The Modern Origins of The Early Middle Ages*. Oxford 2016), v ktorej autor, popredný odborník na merovejské obdobie, presvedčivo ukazuje, akým podstatným spôsobom sociokultúrne zázemie a súdobé politické realie determinovali rozdielne interpretačné výklady o (tých istých) starších dejinách u významných učencov aj profesionálnych historikov. Podolanov prístup sa tak výrazne vzdiaľuje spoločensko-vedným snahám usilujúcim sa o presnejšie „dekódovanie kultúrnych symbolov a diskurzov“ (S. Hall) a skôr tenduje k (u nás stále živému) udržiavaniu a podnecovaniu kultúrnej (národnej) tradície (re)produkovanej historiografiou.

Publikácia obsahuje iba pomerne kusé a značne vágne definície autorských zámerov skúmaných obrodeneckých autorov, čo často ústi do nie veľmi objavných konštatovaní ako: „*Výsledky umeleckého a vedeckého spracovania boli v tomto zmysle rovnocenné [...] cieľom bola snaha o všestranné pôsobenie myšlienok, čo sa skutočne úspešne dарило.*“ (s. 17) Často sa tak autorovi – aj čitateľovi – stráca z optiky fakt, že nielen veľkomoravská tradícia (hoc aj vedecky budovaná) v danom prostredí a období niesla nutne nános nacionálnej (slovenskej) alebo „všeslovenskej“ interpretácie. Inak povedané, asi ťažko si možno predstaviť, že Šafárik históriu moravského ranostredovekého kniežatstva jednoducho „vedecky objavoval“ z vtedy dostupných prameňov (a pomocou vtedy platných teoretických prístupov k ranostredovekým dejinám), a to aby podal iba striktné objektívny, čiže akýsi nestranný obraz dejín národa. Súputník Palackého a fundovaný zakladateľ „slovenskej vedy“, ktorá mala pôsobiť ako vyvažujúci protipól dominantného germanofilského historizmu, totiž nemohol nepoužiť príklad (predpokladanej) veľkej slovanskej ríše z 9. storočia ako doklad štátotvorných schopností Slovanov. A to o to väčšmi, že práve schopnosť Slovanov vytvárať bez pomoci Germánov komplexnejšie politické celky bola tak často dobovou nemeckou spisbou a priori odmietaná. Mojmírovská Morava tak bola (a dodnes je) interpretovaná v rovine zisku/vytvorenia štátnosti, resp. vlastnej vlády a národnej (slovenskej) emancipácie. Za súčasného stavu bádania by však bolo vhodné uvedomiť si – ako už ukázali obzvlášť J. Macháček, M. Wihoda a M. Lysý –, že takýto obraz minulosti stredného Podunajska v 9. storočí a mocenských štruktúr, ktoré ovládali moravskí Mojmírovci pôsobí značne schematicky a účelovo „etatizačne“. Preto aj Šafárikove *Slovenské starožitnosti* a ďalšia spisba nepochybne disponujú odbornými kvalitami, ich intencia (obrana a konštruovanie starých dejín Slovanstva) však bola podmienená konkrétnymi, hoc aj podvedomými predpokladmi a schémami. Hlbší výklad dobových „predpoznaní“ a vedeckých stereotypov v súvislosti so skúmanými autormi však zvedavý čitateľ v recenzovanej knihe nenájde. Navyše, ak na jednej strane Podolan celkom logicky spochybňuje pre ním skúmané prostredie dichotómiu medzi vedcom a umelcom – čo vzhľadom na charakter dobovej tvorby ničím neprekvapí –, tak na druhej strane sa dá z jeho záverov pomerne zreteľne vyčítať, do akej výraznej miery sám ako bádateľ nekriticky pripisuje skúmaným autorom primárne (!) „vedecké“ motivácie ich tvorby. Napríklad aj Ján Hollý, autor eposu *Svätopluk*, údajne iba „*protežoval šírenie faktografie formou vysoko hodnoteného umeleckého podania*“ (s. 60) Čitateľ sa tak z autorovho podania nedozvie o zámeroch Hollého spísania rozsiahleho národnobuditeľského – a teda sociálne mobilizačného – eposu viac, než len vágne konštatovanie, že autorovi v princípe išlo o líniu „činného vlastenca“ a šíriteľa vtedy dostupnej faktografie.

Pritom v Hollého svätoplukovskom epose, ktorý bol zásadne inšpirovaný Vergíliovou *Aeneidou*, autor nevedie ani len estetické motivácie tvorcu, ale celé dielo vysvetľuje v rovine spracovávaní faktografie. Záverečné zhodnotenie o charaktere Hollého tvorby pojednávajúcej o Veľkej Morave potom Podolan korunuje, podobne ako pri ďalších dvoch autoroch, inak triviálnymi generalizujúcimi vývodmi o tom, že Ján Hollý „venoval veľa námahy pri zháňaní prameňov i koncipovaní pomerne podrobného obrazu dejín Veľkej Moravy“ (s. 75)³ Následne iba všeobecne, bez akéhokoľvek konkrétnejšieho objasnenia uzatvára opäť nie práve prekvapivým faktom: „Hollého diela mali nevídaný ohlas a silne podporili ďalší záujem o Svätopluku, veľkomoravskú a cyrilo-metodskú tradíciu.“ (s. 76) O tom, akým spôsobom, za akých sociopolitických podmienok v Uhorsku, u ktorých recipientov, alebo prostredníctvom akých romantizujúcich postupov či literárnych stratégií učený katolícky kňaz pôsobiaci na periférnom považskom vidieku (a neskôr významne inšpirujúci štúrovskú generáciu), vzbudil taký nevídaný ohlas a podnietil záujem o dávne slovanské knieža však nikde v texte nezaznie ani slovo. Pritom téma aj vzhľadom na stav pramenného materiálu a dochovanú korešpondenciu priam nabáda k podrobnejšiemu výskumu. Otázky sociálnych a personálnych väzieb (Kollár a Šafárik sa dobre poznali, vydanie Hollého *Svätopluka* podporil Kollár), vzťahu daných osobností k rozličným prostrediam a následným kontaktom či „mentálnym mapám“ (Kollár v Budapešti a Viedni, Šafárikove priateľstvo s Palackým), prípadne náčrt biografických profilov či osobnostných črt mohli byť zaujímavým obohatením a najmä rozšírením inak značne chudobného Podolanovho spracovania. Určitá povrchnosť a akoby prvoplánové splošťovanie komplexných osobností a ich skúmanej tvorby, (ne)prekvapí o to väčšmi, že z textu priam vytrčajú autorove sympatie k dielu a aktívnej národnobuditeľskej práci daných tvorcov. Idealizácia a z podtextu prerážajúca apologetika tu nahrádza hlbšiu analýzu alebo akýkoľvek podnetný naratív.

V publikácii môže čitateľ na ani nie štyridsiatich stranách venujúcich sa trom príslušníkom „generácie Vseslávie“ nájsť primárne enumeráciu veľkomoravských motívov a mechanické popisovanie jednotlivých bodov obsahu diel ako Kollárova *Slávy Dcéra*, Hollého *Svätopluk* i *Sláv* (iba okrajovo však *Cirillo-Metodiada*) a najmä skratkovité priblíženie následných vysvetliviek, výkladov a kratších črt, ktoré obaja literáti vydali. V prípade Šafárika potom ide najmä o hľadanie veľkomoravských motívov, resp. faktografie v autorom tak vehementne obhajovaných vedeckých spisoch *Geschichte der slawische Sprache und Literatur nach allen Mundarten* a *Slovanských starožitnostiach*. Z týchto diel a niektorých ďalších textov autor extrahoval informácie a pasáže viažuce sa k Veľkej Morave a iba s minimálnym autorským komentárom a takmer pri úplnej absencii akéhokoľvek fundovanejšieho výkladu či zaujímavej analýzy pozitivisticky prepísal vety z iných textov do textu vlastného. Opakovane tak čítame samozrejmé, už len zo samotného obsahu analyzovaných diel vyplývajúce skutočnosti, ako napr.: „Šafárik poznal

3 Pri Kollárovi je hlavným autorovým zistením skutočnosť, že: „Na pomery dobových znalostí ovládal Ján Kollár materiál Veľkej Moravy dobre.“ (s. 48) Pri Šafárikovi zas môžeme zo záverečného zhrnutia hlavne zistiť, že: „Napriek omylom môžeme dodnes Šafárikove tvrdenia považovať za zaujímavé a mnohé z naznačených problémov by si zasluhovali pozornosť i dnešnej historickej vedy.“ (s. 59)

moravské panstvo Mojmira i Pribinu a veľmi stručne opísal históriu ich stretu. Rovnako opísal aj Rastislava a Kocel'a či mojmírovské rodinné pomery...“ (s. 51)

Záverom treba spomenúť posledný bod, ktorý stojí za zmienku v súvislosti s recenzovanou publikáciou. Autor zámerne rezignoval na tradičné literárno-historické vymedzenie národoveckých autorov z prvej polovice 19. storočia, ktorí sú v literatúre zvyčajne označovaní pod termínom *druhá fáza slovenského národného hnutia*, resp. *druhá etapa národného obrodenia*. Aspoň v deklaratívnej rovine sa tak pokúsil o akýsi generičný prístup, aj keď priamo v texte výhody či odlišnosti takéhoto vymedzenia (čím sa „všeslovanstvo“ daných autorov ideovo líšilo napr. od všeslovanstva Papánkovho alebo Niederleho?) nie sú pre autora týchto riadkov príliš badateľné. Naopak, celkom výrečne, ba z určitého pohľadu aj nevšedne, pôsobí skutočnosť, že Podolan rezignujúc na tradičné vymedzenia použil termín alebo koncepciu publicistu a amatérskeho historika Viktora Timuru z jeho knihy *Generácia Všeslavia*.⁴ Autor na túto konkrétnu prácu na viacerých miestach kde sa snaží o teoretické uchopenie skúmanej témy priamo odkazuje ako na hlavný inšpiračný zdroj. Prácu od autora kníh ako *Zamlčané dejiny* (2015) a *Odklínanie histórie (a pravdy o vzťahoch Slovanov k Západu)* (2018) Podolan používa ako základný východiskový bod a metodologický rámec pre uvažovanie nad symbolikou Veľkej Moravy počas obdobia nastupujúceho národného obrodenia.⁵ Dá sa zhrnúť, že recenzovaná publikácia, ktorá je zároveň autorovou habilitáciou, prekvapuje až nečakaným nedostatkom erudície a jalovým uchopením problematiky bez akéhokoľvek podnetnejšieho zistenia. S autorom ale možno súhlasiť v úplne poslednej vete, v ktorej pripúšťa, že téme treba v budúcnosti venovať väčšiu pozornosť.

Matej Harvát
(Historický ústav SAV)

-
- 4 Stojí za to uviesť aspoň dve citácie z textu Timurovej knihy – svojho druhu programového diletantského výkladu o potrebe upevňovania pradávneho slovenského národného dedičstva –, aby si čitateľ urobil patričný obraz o tom, aký typ konceptuálneho myslenia inšpiroval autora recenzovanej publikácie: „*Obyvateľstvo Slovenska je jediným priamym a bezprostredným dedičom a nositeľom veľkomoravskej etnickej kontinuity*“, ako aj: „*Názory a koncepcie, ktoré vychádzajú z iných historických, kultúrnych, sociálnych podmienok a najmä z cudzích záujmov, bez rešpektovania slovenských zvláštností, je treba prehodnotiť a nahradiť vlastným pohľadom.*“ TIMURA, Viktor. *Generácia Všeslavia*. 2. vyd. Nitra: Nitrava, 2018, 368 s. ISBN 9788089869107, s. 14).
- 5 Porov. tiež PODOLAN, Peter. *Generácia Všeslavia a jej koncepcia slovanského národa*. In *Studia Academica Slovaca* 38. Bratislava: Univerzita Komenského, 2009, s. 239 – 254. ISBN 9788022326674.